

AVRASYA, ÇİN VE DOĞU TÜRKİSTAN

Süheyl ÇOBANOĞLU

E.Albay (RUBASAM) Rumeli-Balkan Stratejik Araştırmalar
Merkezi Başkan Vekili

AVRASYA

Tarih boyunca toplumların hâkimiyet mücadelesine şahit olan ve döneminin güçlü devletleri tarafından öncelikle ele geçirilmeye çalışılan bir coğrafya olan ve Zbigniew Brzezinski tarafından geleceğin “Büyük Satranç Tahtası” olarak nitelenen AVRASYA, Çin’den Avrupa’ya kadar uzanan bölgeyi kapsayan ve Avrupa ile Asya’nın birleştiği çok geniş bir kıtadır.

“Viyana hattından başlayarak Avrupa’nın doğusu ile Balkanlar, Karadeniz, Kafkasya, Anadolu, Orta Asya Avrasya kıtasının bölgeleridir. Bütün bölgeleri içine alan geniş alana, coğrafya dilinde ve dünya politikasında “Avrasya” denilmektedir. Bir başka ifadeyle Avrasya denildiğinde Avrupa ve Asya kıtalarının kesiştiği büyük alan anlaşılacaktır. Bir anlamda dünyanın ana karasını oluşturan bölgenin orta kısmı Avrasya olarak tanımlanabilir” demektedir.¹

Dünya nüfusunun yaklaşık %75’ine, dünya GSMH’nin %60’ına, giderek artan ekonomik gücü, zengin doğal yer altı ve yer üstü ham madde kaynakları ile enerji kaynaklarının da dörtte üçüne (%75) sahip olan bir bölgedir.²

Avrasya büyük bir alanın adıdır. Çeşitli bölgelerden meydana gelen kıtasal alan büyüklüğündeki Avrasya’nın konumu belirlenirken bu çok bölgeyi yapıyı esas almak gerekmektedir. Dünyanın diğer bölgelerine benzemeyen bu çoklu yapı kendi içinde de benzeri olmayan bir jeopolitik yapılanmayı beraberinde getirmektedir. Avrupa’nın ortalarından, Asya’nın ortalarına kadar uzanan

-
- 1 Adem ÖZDER, “AVRASYA KAVRAMI VE ÖNEMİ”, İstanbul Üniversitesi, Avrasya Enstitüsü Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD), II/2 (2013), s. 66
  - 2 Ömer AKSU “Avrasya’da Üstünlük Mücadelesi ve Türkler”, Türk Yurdu Dergisi Kasım 2011 - Yıl 100 - Sayı 291

uçsuz bucaksız alanlarda, Avrasya süreci gelişmekte ve yeni dünya düzeninin önemli bir parçası olarak dünyanın gündemine girmektedir.³

Avrasya bölgesinin jeostratejik ve jeopolitik önemi giderek artmakta, uluslararası güç savaşında 21.nci yüzyıla damga vuracak bir boyuta ulaşmaktadır. Avrasya, tarih boyunca toplumların hâkimiyet mücadelesine şahit olan ve döneminin güçlü devletleri tarafından öncelikle ele geçirilmeye çalışılan bir coğrafyadır. Ayrıca, eski dünyanın merkezi olan Avrasya, tüm büyük dinlerin ve kadim felsefelerin ortaya çıktığı bir bölgedir.⁴

Politik açıdan dünyanın en iddialı ve dinamik devletlerini bölgesinde barındıran ve ağırlıklı olarak Türk Dünyasının oluşturduğu Avrasya’da, nükleer güce sahip ülkeler olduğu kadar dünyanın en kalabalık nüfuslu iki ülkesinin varlığı ile ABD’den sonra, ekonomisi ve askeri silahlara en fazla para harcama açısından en büyük altı devlet mevcuttur.

Avrasya aynı zamanda dünyanın siyasal olarak en iddialı ve dinamik devletlerinin bulunduğu yerdir. Amerika Birleşik Devletleri’nden sonra en büyük altı ekonomi ve en büyük altı silah alıcısı Avrasya’da bulunmaktadır. Dünyanın biri hariç resmi olarak bilinen tüm nükleer güçleri ve de gizli nükleer güçlerinin tümü Avrasya’da bulunmaktadır. Bölgesel hegemonya ve küresel etki heveslisi olan, Çin ve Hindistan gibi dünyanın en kalabalık nüfuslu iki devleti bu bölgededir.

Avrasya’daki güçler ile Batı rejimleri arasında, amacı Avrasya’nın nispeten el değmemiş enerji ve maden kaynaklarını denetim altına almayı amaçlayan ilan edilmemiş bir savaş çoktan beridir sürmektedir.⁵

Sovyetler Birliğinin dağılması ve Orta Asya’nın bağımsız bir jeopolitik alan olarak ortaya çıkışıyla stratejik hammadde bakımından zengin bir kaynak olan bölge, hızla büyüyen Çin ekonomisi için bir Pazar olmuştur.

Avrasya bölgesi ile Türkiye arasındaki ilişkilerin boyutları derin ve büyük olmasına rağmen dil, inanç, kültür birliğine sahip ve ortak tarih bilinci olan Türk dünyasıyla ilişkiler istenen seviyeye ulaşamamıştır.

3 Ali Kulebi, “İhmal Edilmiş Seçenek: Türk Avrasyacılığı”, <http://www.tusam.net>, Erişim tarihi: 10.08.2007.

4 Adem ÖZDER, “AVRASYA KAVRAMI VE ÖNEMİ”, İstanbul Üniversitesi, Avrasya Enstitüsü Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD), II/2 (2013), s. 65-88

5 NİHAT ÇELİK Kadir Has Üniversitesi “DÜNYA ADASI: AVRASYA JEOPOLİTİĞİ VE BATI’NIN KADERİ” http://www.hazar.org/UserFiles/yayinlar/MakaleAnalizler/MAKALE_8.pdf

ÇİN

1 Ekim 1949 tarihinde kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'nin siyasi yapısı tek parti yönetimine dayanmaktadır. Çin Komünist Partisi (ÇKP) ülkenin tek siyasi hakimidir. ÇKP 1921 yılında kurulmuştur ve 86 milyonu aşkın üyesi bulunmaktadır. Parti devletle bütünleşmiş olup, devlet politikası Parti vasıtasıyla uygulanmaktadır. ÇKP'nin Genel Sekreteri aynı zamanda Devlet Başkanı'dır.

Yedi milyarı aşan dünya nüfusu içinde, 1 milyar 357 milyonluk nüfusu, 9,24 trilyon USD (2013) Gayrisafi Yurtiçi Hasılası, ortalama yüzde 7'lik kalkınma hızı, 6.807,43 USD (2013) Kişi başına GSYİH, 1,66 (2012) Doğurganlık oranıyla Çin'in ve 1 milyar 251 milyonu aşan Hindistan Dünya üzerinde ciddi bir yeri ve önemi vardır. Hızla Avrasya'ya kayan ekonomik merkez nedeniyle günümüzde sekiz milyara ilerleyen Dünya nüfusunun Çin, Hindistan, Rusya gibi ülkelerde yaşayan büyük insan topluluğu nedeniyle 21. nci yüzyılda giderek öneminin artması kaçınılmazdır. ⁶

Dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 20'sini barındıran ve yaklaşık olarak Türkiye'nin 18 katı olan Çin ve 1 milyar 251 milyon 695 bin nüfusuyla dünya nüfusunun yüzde 17,4'ünü barındıran Hindistan, olağanüstü bir ekonomik potansiyel yaratmaktadır.

IMF verileriyle, 2015 yılında gayri safi yurtiçi hasılası (GSYH), 11 trilyon dolar olan Çin'in bu rakkamı 2021 yılında 17,8 trilyon dolara çıkaracağı değerlendirilmektedir.

Yükselen bir değer olan Çin Halk Cumhuriyeti, "Dışa Açılma ve Reform" politikalarıyla uluslararası arenada etkili bir yer edinmiştir. Devasa ekonomisi ve çok kalabalık nüfusuyla dış ticaret ve rekabette liberal, sınırları içerisinde kapalı ve otoriter devlet yapısı ile Çin Günümüzde bölgesellik temelinde global ölçekte bir politika izlemektedir.

Çin bir şekilde olağanüstü ekonomik büyüme oranlarını çeyrek yüzyıl daha sürdürmeyi başarsa bile hala çok yoksul olacaktır. Halkının önemli bir bölümünün gerçek yoksulluğu bir yana GSYH'sinin üçe katlanması bile Çin nüfusunu kişi başına düşen gelirden dünya uluslarının alt sıralarında bırakacaktır.⁷

6 T.C. Dış İşleri Bakanlığı <http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-gorunumu.tr.mfa>

7 Ahmet PİRİ "Avrasya'nın Stratejik Önemi ve Türkiye ABD İlişkileri" makale 21.01.2011 Kocaeli Aydınlar Ocağı

TÜRKİYE-ÇİN İLİŞKİLERİ

Türkiye ve Çin'in birbirini resmen tanıdığı 05 Ağustos 1971 tarihinde tesis edilen Türkiye-Çin diplomatik ilişkileri 1980'li yıllardan itibaren siyasi ve ekonomik alanda ilerleme kaydetmeye başlamıştır. Karşılıklı gerçekleştirilen üst düzey ziyaretlerle gelişen ikili ilişkilerimiz, 2010 yılında "stratejik işbirliği" seviyesine yükseltilmiştir ve ÇHC ile ikili ilişkilerimiz yeni bir boyut kazanmıştır.⁸

Ekonomik ve ticari ilişkilerimiz de siyasi süreçle birlikte gelişme kaydetmektedir. İkili ticaret hacminde ilk kez 1 milyar ABD Doları'nın aşıldığı 2000 yılından bu yana kaydedilen gelişme sonucunda 2015 yılı sonunda ticaret hacmimiz 27,8 milyar ABD Doları seviyesine ulaşmıştır. Böylece Çin, ülkemizin dünya genelinde ikinci, Asya-Pasifik bölgesinde ise en büyük ticari ortağı haline gelmiştir. Dış ticaret dengesi ülkemiz aleyhinedir. Çin'e ihracatımız Çin ekonomisinin ihtiyaç duyduğu hammaddeler ve kimyasallar ağırlıklı bir yapıdadır. İthalatımızın önemli bir bölümünü yatırım malları ve ara mallar, geri kalanını ise tüketim malları oluşturmaktadır.⁹

ÇHC'nin ülkemize 2002-2014 döneminde yaptığı doğrudan yatırım miktarı 700 milyon ABD Doları düzeyindedir. Ancak, Çin tarafı, 2014 yılı itibarıyla ülkemizdeki ÇHC yatırımlarının 1,7 milyar ABD Dolarına ulaştığını dile getirmektedir.¹⁰

DOĞU TÜRKİSTAN ve ÇİN

Çin Halk Cumhuriyeti'ne bağlı, Doğu Türkistan adıyla da bilinen, Sincan Uygur Özerk Bölgesi uzun zamandır yaşadığı insanlık dramıyla Dünya gündeminde yer almakla beraber çekilen acılar durdurulamamaktadır. Kısa süreli bağımsızlık dönemleri yaşamışlarsa da Uygur Türkleri uzun yıllardır Çin'in etnik asimilasyon politikaları ile ezilmektedirler.

Türklerin yurdu, memleketi, eli, ili manasına gelen, Asya ile Avrupa arasında bağlantıyı sağlayan bir köprü vazifesi gören, askerî, stratejik, jeopolitik, jeostratejik bakımdan çok mühim bir mevkiye bulunan, topraklarında Hunlar, Tabgaçlar, Göktürkler, Uygurlar, Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular, Harezmsahlar gibi Türk devletleri kurulan ve İskender-i Zülkarneyn, İran, Arap, Moğol, Çin ve Rus istilâlarına maruz kalan, petrol ve gaz başta olmak üzere

8 <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

9 <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

10 <http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-ekonomisi.tr.mfa>

yeraltı-yerüstü kaynakları bakımından oldukça zengin olan Türkistan; batıda Ural Nehri ve Hazar Denizi, doğuda Altay Dağı ve Çin hududu yani Doğu Türkistan veya Kaşgar'ın doğu sınırları, güneyde İran ve Afganistan, kuzeyde Tobol ile Tomsk vilâyetleri (Sibirya) arasındaki bölgeyi kapsamaktadır. Yüz ölçümü 5.827.818 km²'dir.¹¹

Türk kavminin neşet ettiği yer, Türk tarihinin başlangıç noktası ve Uygur Türklerinin öz vatani olan **Doğu Türkistan**; “Asya'nın Kalbi” olarak adlandırılan Türkistan'ın beş kısmından biri olup kuzeyde Rusya, batıda; Batı Türkistan'ı teşkil eden Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan, güneyde; Afganistan, Pakistan, Hindistan ve Tibet, doğuda; Çin (Kansu, Çing-hai ve İç Moğolistan eyaletleri) ile kuzey-doğuda Moğolistan ile çevrilidir. Doğu Türkistan Türklüğün ana vatani, Türk medeniyet ve kültürünün kaynağıdır. Türk mitolojisinin, Dede Korkut masallarının ortaya çıktığı, Kutadgu Bilig, Divanü Lügat-it Türk ve Atabetü'l Hakayık'ın yazıldığı coğrafyadır. Tarihte Doğu ile batı arasında çeşitli dinlerin, medeniyetlerin, ticaret kervanlarının ortak değişim noktasıdır. Orta Asya'da oldukça stratejik konuma sahip olan Doğu Türkistan “Tarihi İpek Yolu”nun kavşak noktasındadır. Ayrıca denizlerden çok uzak olması, yüksek dağlarla ve çöllerle çevrili bulunması hasebiyle dünyada ender rastlanan “savunma ve saldırı” merkezidir. Doğu Türkistan Çin için çıkış kapısı olup, Çin'in Avrasya'ya yönelik hâkimiyet tesis etme düşüncesinin kilit yeridir. Sahip olduğu özellikler dolayısıyla Doğu Türkistan'a Çin'in Ukrayna'sı denilmiştir. 1.828.418 kilometrekare yüz ölçümüne sahip olan Doğu Türkistan, bugün Kızıl Çin'in işgali altındadır. Doğu Türkistan adı 1876 Çin-Mançu istilasından sonra 1884 yılında Şin-ciang (yeni toprak) olarak değiştirilmiştir. 1949'da bölgenin komünist Çin tarafından işgalinden sonra yeni yönetim de bu adı kullanmaya devam etmiş, 1955 yılında ise Doğu Türkistan'ın resmi ismi “Şin-ciang Uygur Özerk Bölgesi” olarak ilan edilmiştir. Bugün Doğu Türkistan ahalisinin çoğunluğu Türk'tür (Uygurlar başta olmak üzere Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar Türk boylarıdır). Geri kalanların ekserisi Çinlidir, bir miktar Moğol, Tibetli, Tacik, Rus da vardır. Türklerin hemen hepsi ehlişünnet olup Hanefi Mezhebindedir. “Şin-ciang Uygur Özerk Bölgesi” adıyla otonomi verilen, nüfusu Çinli göçmenler hariç Çin yönetiminin bütün inkârlarına rağmen 35 milyonu geçen ve başkenti Urumçi olan Doğu Türkistan'da; Kaşgar, Aksu, Hoten, Sayram, Turfan, Urumçi (Beşbalık), Kumul (Hami), Yarkent, Gulca gibi tarihî Türk şehirleri bulunmaktadır.¹²

11 Ali AHMETBEYOĞLU Orta Asya Satrancında Doğu Türkistan'ın Önemi Türk Yudu Dergisi Temmuz 2011 - Yıl 100 - Sayı 287

12 Ali AHMETBEYOĞLU Orta Asya Satrancında Doğu Türkistan'ın Önemi Türk Yudu Dergisi Temmuz 2011 - Yıl 100 - Sayı 287

Çin zulmü ve esareti altındaki Doğu Türkistan, tarihte ilk Türk devleti olarak bilinen Hun İmparatorluğu'ndan itibaren birçok Türk devletinin kurulduğu sahadır. Gök-Türk, Uygur, Karahanlı devletleri bunların en meşhurlarıdır. Ayrıca Türk ilim ve fikir hayatı için de son derece önemlidir.

Siyasi, ekonomik ve askeri yönden oldukça ehemmiyetli olan Doğu Türkistan coğrafyası; petrol, volfram (silah sanayisinde kullanılan önemli bir maden), altın, gümüş, platin, kömür (2.2 trilyon ton. Yakın zamanda Çin yönetiminin aldığı kararla Doğu Türkistan'daki kömür ocakları gelecekte enerjide oluşabilecek bir sıkıntı anında kullanılmak üzere kapatılmıştır) ve uranyum gibi stratejik ham maddeler ve sayısız yeraltı ve yerüstü kaynaklarına sahip bir ülkedir. Çin genelinde 148 çeşit madenin 124'ünün çıkarıldığı Doğu Türkistan, Çin'in petrol ve doğal gaz alanındaki en stratejik bölgesi haline gelmiştir. Nitekim Çin'in petrol rezervlerinin yüzde 25'ini, doğal gaz rezervlerinin ise yüzde 28'ini barındırmaktadır. Bu oranlar Japonya'da çıkan Fuji Sankei Business gazetesinin 7 Eylül 2004 tarihli sayısında açıklanmıştır. Doğu Türkistan'ın petrol rezervleri İran ve Irak'ın rezervlerinin 10 katıdır. 910 bin km²'lik alanda petrol tespit edilmiştir. Her yıl 10 milyon ton petrol Çin'e taşınmaktadır. Buna rağmen Petrol Çin'den iki kat daha pahalıdır. Tarım Havzası (petrol rezervi 74 milyar varil), Karamay Bölgesi (yılıda 1.286.000 ton petrol çıkarılmakta), Kumul-Turfan Bölgesi (petrol rezervi 75 milyon ton) Taklamakan Çölü (petrol rezervi 50 milyar ton) önemli petrol sahalarıdır. Doğu Türkistan 17.4 trilyon metreküp doğal gaz rezervlerine sahip bulunmakta ve 30 bölgeden doğal gaz çıkarılmaktadır. Özellikle Cüngarya ve Tarım havzaları doğal gaz bakımından oldukça zengindir. Hububat, pamuk, ipek, halı, el zanaatları ve özellikle hayvancılık Doğu Türkistan ekonomisinin temelini teşkil eder. Maalesef kültür ve medeniyet beşiği, tarihi ana vatanımız Doğu Türkistan coğrafyasında yaşayan ve bu kadar zengin kaynaklara, imkânlarla sahip Uygur Türkleri; açlık sınırında yaşamakta, duyarsız, sağır, kör dünyanın gözleri önünde hürriyetten mahrum edilmekte, insan onuruna yakışmayan zulümlere, işkencelere maruz bırakılmakta ve adeta soykırıma tâbi tutulmaktadırlar.¹³

Doğu Türkistan'ın köklü tarihi geçmişine ve sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik zenginliklerine rağmen yaşadığı dram, 21.nci yüzyılda insan hakları, hukuk, demokrasi, halk iradesi vs. gibi kavramları çok kullanan Dünyanın gelişmiş ülkeleri ve yurdumuzdaki çevrelerin ilgisini çekmemektedir...

Süheyl ÇOBANOĞLU
RUBASAM Başkan Vekili

13 Ali AHMETBEYOĞLU, "Orta Asya Satrancında Doğu Türkistan'ın Önemi" Türk Yudu Dergisi Temmuz 2011 - Yıl 100 - Sayı 287